

наприклад, проаналізувавши численні описи фольклорного вжитку образу Перелесника (за матеріалами Д. Зеленина, В. Милорадови-ча, П. Пономарьова та ін.), автор аргументовано робить висновок про "олітературнення цього образу": "з одного боку, він залишається відкритим щодо своїх первісних функцій і можливостей (тому зберігає міфосемантичні ознаки), з другого, — підпорядкований суб'єктивному авторському баченню, тобто виявляє риси художньо-психологічної інваріантності" (с. 135).

Загалом дослідження Л. І. Скупейка приваблює майстерністю філологічного аналізу, тонкого оперування етимологією і семантикою слова-образу. Такий підхід з позицій сучасної методології і методики літературознавчого аналізу дозволяє проникнути у магію словесної космогонії, явленої у "Лісовій пісні" Лесі Українки.

Наталія МАЛЮТІНА

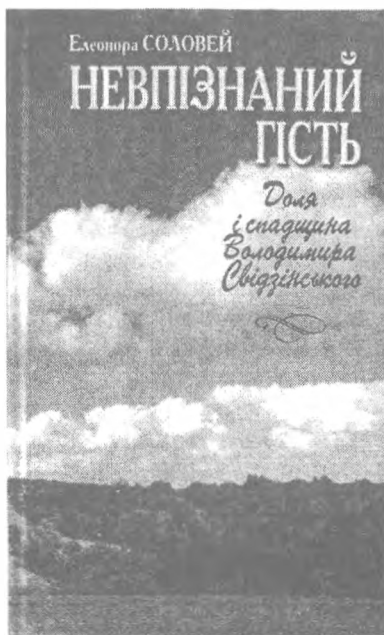
НЕЗНИКОМЕ ПОВЕРНЕННЯ "НЕВПІЗНАНОГО ГОСТЯ"

Елеонора Соловей. Невпізнаний гість. Доля і спадщина Володимира Свідзинського. — К.: Наукова думка, 2006. — 224 с. з ілюстр.

В українському культурному просторі початку третього тисячоліття від Різдва Христового усталилась думка, згідно з якою здивувати читаючу громадськість є завданням малоймовірним. Такою вже є сутність культурної (а відтак і літературної) доби Постмодерну: все і про все, як здається, вже сказано, найпотаємніші таємниці людського буття вже відкриті, найінтимніші сповіді виголошено в етерах FM радіостанцій та трансльовано по TV-супутниковій мережі... Колообіг людського буття завершено. The end... Все це, звісно так, якщо взяти за точку відліку буттєву, "низову", як висловилися б українські барокові митці й мислителі, частину людського універсуму. В тій сфері, певно, відкрито й обговорено вже все. Але ця сфера насправді є лише частиною (до слова — далеко не визначальною) того великого інтелектуального космосу, в якому живе людина,

в який вона органічно, *ad fontes*, координується від народження у просторі та часі. І в цій універсальній сфері людського життя чудесні повернення, відкриття й прозріння не припиняться ніколи, адже їхнім джерелом є сама вища, а тому й справжня духовно-інтелектуальна сутність людини, саме її причетне перебування у Горньому Граді. Або, хоча б, одвічне прагнення до нього.

Ці дещо узагальнені міркування викликала у мене поява на початку нового тисячоліття двох знакових для читаючих українців книг, які, будучи ззовні неподібними, насправді знаходяться у прямій спорідненості. Повернутий українському й світовому читачеві двотомник творів В. Свідзінського, підготовлений професором Е. С. Соловей і монографія Е. С. Соловей "Невпізаний гість", на моє переконання, пов'язані не лише постаттю знакового українського поета ХХ століття, а й самою атмосферою духовно-інтелектуального відкриття його образу, який, мов світлина з негативу, поступово проявляється, *вияснюється* для сучасного читача. *Вияснюється* для того, щоб уже більше ніколи не зникнути. Свідомо оминемо увагою визначальну роль Е. С. Соловей у підготовці згаданого двотомника, адже в іншому разі ця рецензія повинна була б дорівнювати йому за обсягом. Згадаємо лиш про те, що ще у 1970-х провідні європейські слависти були переконані у цілковитій неможливості не те що широкого зібрання і, тим більше, видання творів поета, а й навіть сумнівались у змозі побачити коли-небудь його обличчя. Дещо випереджаючи себе, зауважу: суттєвий обшир поданих у монографії та у двотомнику поета його світлин не лише дозволяє читачеві оприсутнитись у поетичній і буттєвій реальності, що в ній перебував В. Свідзінський, а й вибудовувати зримі паралелі з сучасністю та образні проєкції у майбутнє.

Одразу слід сказати про головне: в монографії Е. Соловей постать В. Свідзінського не відрізняється від поетичного образу, який виявляється реципієнтові поезії, що вміщена у двотомнику поета. А ще — від тієї образно-асоціативної рецепції самого духу епохи, яка постає із наведених світлин. Погодьмося: сама констатація такого факту вже є суттєвим аргументом для того, щоб розглядати "Невпізаного гостя" як не лише хронологічно першу концептуальну монографію про творчість В. Свідзінського, а й як першу монографію, у якій подано адекватне до самого феномену з'яви поета в європейській культурі розуміння його присутності у буттєвому просторі антихристиянського, а тому й антиукраїнського ХХ століття. Завдяки рецензованій книзі "невпізаний гість" стає дедалі більш упізнаваним і, головне, бажаним у третьому тисячолітті. Особливо, якщо взяти до уваги системно визначені вченим константи його творчості: "На зміну негативістському бунтові проти традиції прийшло відчуття своєї вкоріненості в ній... належність до неї як органічне в-ній-буття"(курсив Е. Соловей) (с. 79).

В. Свідзінський як християнський мислитель і поет (барокове єднання), що жив у світоглядно та художньо чужо йому історичну й культурну епоху, на наш погляд, є істинним орієнтиром у сьогоденному пошуковій шляхів повернення (не побоїмося узагальненого визначення) всього людства і українців зокрема до одвічних констант буття. Відзначена вченим іманентна вкоріненість поета у семіпростір традиції а ргіогі вказує на його внутрішню світоглядну опозиційність або — точніше — на свідоме небажання жити в епосі, в якій ігноруються одвічні константи українського християнського буття, а ідеї злагоди, універсального миру між людиною й людиною, людиною й суспільством, людиною й довкіллям владно й тотально протиставляється революційний ідеал "негативістського бунту проти традиції". А насправді — проти традиції християнської й української за своїм духовним наповненням. Міркуючи над образом В. Свідзінського, який постає із його поезій та, суголосно з ними — з монографії Е. С. Соловей, мимоволі відзначаю паралель між ним і одним із найбільших російських поетів ХХ століття Борисом Пастернаком. Це зіставлення є тим більш відчутним, якщо згадати класичні філософські пастернаківські рядки, що окреслюють стосунки справжнього поета з радянською епохою: "Какое, милье, у нас тысячелетье на дворе?", і порівняти їх із також класичними рядками В. Свідзінського "Не почує ані друг, ні ворог, як я добираюся до-

дому". Притаєний від відчуття своєї невідповідності епосі В. Свідзінський і вільний від епохи російський геній еднаються в головному — в своєрідній поетичній "підзвітності" непроминальному сакральному началу, а не минушості. Пастернаківське, звернене до Поета "Ты вечности заложник, у времени в плену" сутнісно відповідає глибоко проаналізованій у монографії Е. Соловей поезії В. Свідзінського "Довіку б тут...". І зокрема таким її, вочевидь автобіографічним, рядкам:

Але стояти не живому
І не бездумному, а так,
Як дерево у темряві стоїть...
І слухати в самотині,
Як там, в височині,
Де з зор насипана дорога
Проходять вічні каравани Бога... (с. 174).

Невипадково у монографії привернено увагу до філософсько-поетичної диспозиції, яка характеризується через промовистий "образ листка, гнаного бурею" як "поширеного символу *долі політичного вигнанця*" (курсив Е. Соловей). Таке трактування постаті великого українського поета концептуалізується в дослідженні у панорамних паралелях між поетичними долями В. Свідзінського та М. Лермонтова, Г. Гайне, Т. Шевченка, О. Мандельштама, М. Волошина, Б. Лесьмяна. Ці співвіднесення мають типологічно-зіставний характер. Сам вид дослідження універсуму В. Свідзінського та його місця і значення в українському та європейському літературному процесі ХХ ст. становить, на наш погляд, ще одну значущу одиницю, яка свідчить про новизну підходу до творчості поета та відкрити цією новизною семіосферу її дослідження в компаративному аспекті. Цікавою в означеному науковому контексті є й паралель між поетичними універсумами В. Свідзінського та О. Мандельштама. Вона становить вагому смислову одиницю рецензованої монографії, адже, як зазначає автор, "Данте простягав руку Мандельштаму, а той — Свідзінському" (с. 71). У наведеному трактуванні літературної реальності 1920–1930-х років присутня не лише вказівка на закоріненість феноменів двох поетів у європейський ренесансно-бароковий контекст, а й констатація того факту (як часто буває, він став очевидним для всіх лише після появи рецензованої наукової студії), що у випадку В. Свідзінського, як і у випадку О. Ман-

дельштама, йдеться про поета-нонконформіста за світоглядною основою і, водночас, про поета-модерніста за поетикою образного висловлювання.

Суттєвою для сучасного сприйняття світогляду й поезики В. Свідзінського видається і друга частина монографії, присвячена дослідженню "Поезії як *Modus Vivendi*". В ній подається аналіз антиутопічного (проявленого як *minimum* за десятиліття до Оруеллового "1984") мислення поета, а ще пов'язаних із цим способом мислення "роздумів про перспективи людської цивілізації" (с. 144). Вказаний аспект цілком обґрунтовано виводиться автором книги із самого світогляду поета. Цікавим для розуміння глибинних джерел психології творчості В. Свідзінського є підрозділ, що має назву "Дитинність, пам'ять". Привертає увагу й підрозділ другої частини — "Урбаністична тема в поезиці В. Свідзінського". Текстологічному аналізу поезики та вивченню спадщини поета в "Контекстах, домінантах, маргіналіях" присвячено третю частину книги. У ній концептуально вирізняється аспект духовно-інтелектуальної взаємодії поета і мови, якою він творить. Відтак, корисним для вдумливого дослідника спадщини В. Свідзінського видається підрозділ "Слово як буття мови", де, зокрема зазначається: "Стосунки Свідзінського-поета з мовою вражають своєю особливою екзистенційною значущістю і тим, як довірливо він їх відкриває читачеві" (с. 158).

Концептуальне новаторство монографії "Невпізнаний гість" базується серед інших чинників і на величезному обширові опрацьованих вченим архівних та бібліологічних джерел, актуалізація яких у семіопросторіві сьогодення видається не лише суттєвою, а й такою, що здатна докорінно змінити саме читацьке уявлення про феномен поета. Окремо, у цьому зв'язку, слід відзначити і ще одну менш відому, але надзвичайно важливу ділянку копіткої праці професора Е. С. Соловей як фундатора системного свідзінськознавства (хай пробачать мені цей неологізм). Йдеться про укладений вченим універсальний бібліографічний покажчик видань творів поета та праць про нього, що впродовж ХХ–ХХІ століть з'являлись в Україні та за її межами. За легкістю користування ним стоїть (це добре відомо й тим, хто укладав список опрацьованої літератури до студентської роботи) дуже важка й відповідальна дослідницька праця. В її основі є шляхетне прагнення полегшити майбутнім літературознавцям шлях до осмислення спадщини одного із найцікавіших українських поетів. А головне — зробити поетичний феномен Володимира Свідзінсько-

го явищем не забутих минулих часів, а сучасності й майбутнього. Саме це визначення є придатним до окреслення всього зробленого професором Е. С. Соловей для актуалізації феномену Свідзінського у сучасності.

Павло ЯМЧУК

ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТА МАЙСТРА

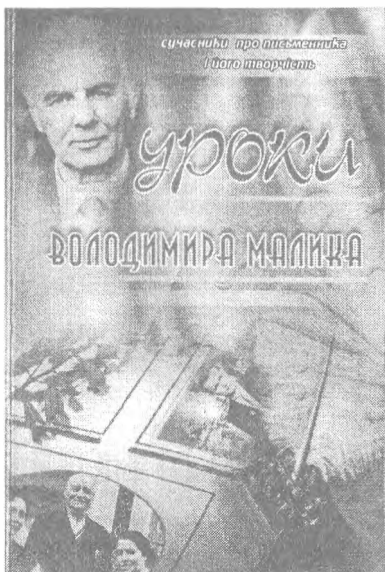
Козюра І., Козюра В. Володимир Малик: Життя і творчість. — Полтава: АСМІ, 2003. — 132 с.

Уроки Володимира Малика (сучасники про письменника і його творчість). — Полтава: АСМІ, 2005. — 156 с.

Одним із найбільш авторитетних і популярних творців українського історичного роману другої половини ХХ століття називаємо, поруч з Семеном Скляренком, Павлом Загребельним, Юрієм Мушкетиком, Романом Іваничуком, Раїсою Іванченко, і Володимира Малика — автора написаних протягом 60–70-х років романів "Посол Урус-шайтана", "Фірман султана", "Чорний вершник", "Шовковий шнурок", які склали тетралогію "Таємний посол", а також низки творів 80–90-х років: "Князь Кий", "Черлені щити", "Горить свіча", "Чумацький шлях", "Князь Ігор".

Про популярність історичних романів В.Малика промовисто свідчить той факт, що загальний тираж творів письменника, виданих в

Україні, складає понад два мільйони примірників. А ще ж твори В. Малика друкувалися і за межами його батьківщини — англійською, вірменською, польською, російського, словацькою мовами.

Вагомість внеску письменника у розвиток українського історичного роману по-своєму засвідчує і той факт, що В. Малик був удостоєний престижних літературних премій — імені Г. Сковороди, імені Лесі Українки, фонду імені Т. Г. Шевченка, імені Панаса Мирного.

Природно, що твори популярного прозаїка привернули увагу критиків, але жанрова палітра дослідницьких студій не відзначалася розмаїттям — переважали тут рецензії, опубліковані у газетній та жу-

рнальній періодиці, з'явилось також кілька статей, з-поміж яких вирізняються ті, авторами котрих є Кость Волинський та Іван Дзюба. Письменник пішов із життя наприкінці непростих для всієї української літератури 90-х років, так і не дочекавшись монографічного дослідження свого творчого доробку.

Ймовірність появи такого дослідження вже у недалекому майбутньому є досить високою. Підставою для даного нашого припущення служить пошвавлення інтересу до творчої спадщини В. Малика, яке спостерігаємо на початку нинішнього століття. Серед ознак цього пошвавлення — поява рецензованих нами книг "Володимир Малик: життя і творчість" та "Уроки Володимира Малика (сучасники про письменника і його творчість)".

Автори першої із них — Ігор Козюра та Валерій Козюра — не є професійними літературознавцями, але ця обставина не завадила їм виконати поставлене завдання. У "Вступі" І. Козюра та В. Козюра, висловивши впевненість у тому, "що вже найближчим часом творчість В. К. Малика буде скрупульозно вивчатися десятками і сотнями професіоналів", зазначили: "Ми ж ставимо перед собою завдання більш скромне — спираючись на спогади побратимів по перу, рідних

і близьких письменника, його учнів та численних шанувальників творчості Майстра, розповісти читачам про життєвий і творчий шлях Володимира Кириловича Малика (за словами Павла Загребельного, "прекрасного письменника" а людини ще прекраснішої)".

Життєвий шлях В. Малика почався у 1921 році на Київщині і проліг через суворі випробування. Про окремі із них автори рецензованої книги пишуть уперше, оскільки в радянські часи деякі факти біографії ні самому В. Малику, ні дослідникам його творчості краще було не згадувати" Зокрема, І. Козюра та В. Козюра зазначають: "...В перші як дні війни Володимир Сиченко (справжнє прізвище письменника. — *І. П.*), на той час студент Київського університету, разом з однокурсниками добровільно йде в народне ополчення. Будує укріплення під Києвом та Харковом. Опиняється на окупованій території. Поранення. Потім — полон, відправка на каторгу до Німеччини. Невдача втечі по дорозі в неволю... Два роки невимовних мук у концентраційних таборах... Виснажлива праця, голод. Постійна загроза смерті... І, нарешті, — незабутній день визволення 12 квітня 1945 року. Свободу в'язням концтабору принесли союзники-американці.

Нелегким був і його шлях на Батьківщину. Проліг він уже через радянський "фільтраційний" концтабір, куди неминуче потрапляв кожен, хто побував у пеклі фашистського полону. Володимиру ще й пощастило — вийшов з м'ясорубки енкаведешних перевірок "всього" через півроку. У жовтні 1945 року, важкохворий, нарешті переступив поріг батьківської хати. А потім — подвійна удача — одержав можливість продовжити навчання на філологічному факультеті університету, де навчався до війни, і працювати в сільській школі..."

Відкриттям для широкого кола читачів є у рецензованій книзі й деякі інші факти біографії письменника (розділи "Як "народився" письменник Володимир Малик", "Край, де народжуються легенди"). Мається на увазі передовсім історія появи псевдоніма Володимира Сиченка — "Володимир Малик". Малик, як свідчить розповідь авторів книги, — це дівоче прізвище дружини письменника — Галини Леонтіївни, "його домашнього доброго генія".

Шлях В. Малика в літературу і в літературі був непростим. Свідчення цього — це і складна видавнича доля окремих творів, і кількарічне зволікання з прийомом у члени Спілки письменників України, і щоденникове зізнання самого В. Малика. "Я розумів, — писав він незадовго до смерті, — що живу в провінції, що не так

просто мені з мою біографією з "глибинки" вибитися у "відомі". Але читачі самі врешті-решт змусили помітити і мене, сірого".

До речі, щоденникові записи В. Малика, зроблені ним наприкінці життєвого шляху, автори книги "Володимир Малик: життя і творчість" оприлюднили уперше, завдяки чому шанувальникам доробку відомого історичного романіста відкрилися нові грані його талану і таланту.

Суттєві штрихи до портрета Майстра додають статті та інтерв'ю, які склали книгу "Уроки Володимира Малика". Назвою книги стала назва статті Костя Волинського — одного з найкращих знавців творчої спадщини Володимира Малика. Про уроки видатного романіста ведуть мову і письменники — як ровесники В. Малика, так і ті, для кого він був, кажучи словами Юрія Дмитренка, "літературним батьком".

Отже, початок ґрунтовному вивченню творчої спадщини В. Малика покладено, що переконливо засвідчують оглянуті нами книги. Попереду — нові студії, нові досягнення.

Ірина ПИЩАНСЬКА

ПІЗНАННЯ СВІТУ МІФОМ І ЧЕРЕЗ МІФ

Мусій В. Б. Миф в художественном освоении мировосприятия человека литературной эпохи предромантизма и романтизма. — Одесса: Астропринт, 2006. — 432 с.

У монографії Валентини Мусій розглядається література преромантизму та романтизму під кутом зору осягнення нею особливостей переживання і розуміння дійсності, відповідними є і хронологічні межі — початок XIX століття. Хоча цілком закономірно роздуми про літературу цього періоду включають у себе розмову і про твори попередньої доби (це і фольклорні тексти, і література першої половини XVIII століття — "Гистория о российском матросе Василии Кариотском", і новітня література — наприклад, твори Ю. Мамлеєва). Це дозволяє автору монографії робити висновки про деякі закономірності в розвитку літературного процесу, зокрема в осмис-